

բոլոր մէջ էր — մի բան որ անում է և իշտարը: Մենք չգիտենք՝ Սորենացու մէջ յուսուելը — ուլունքներն ինչի են պէտք դալիս: Այնուհետև զրոյցի երրորդ մասն ևս չունի Սորենացին: Զրադաշար Ասորեստանի կողմնապետն է, որին հաւատում է Շամիրամը իւր իշխանութիւնը, այսինքն կառավարութիւնը նորան է թողնում: Սա ուզում է բռնանալ ի վերայ ամենայնի: Շամիրամ կռւում է նորահետ յաղթում է, փախչում է հայաստան: ուր ամառներն անց էր կացնում: և այստեղ որդին սպանում է նորան: Մեռնելուց առաջ, ըստ առասպելին նա ուլունքները ձգում է ծովը: Իսկ զրոյցի ծերունին երթեկեկութիւն ունի Շամիրամի մօտ: ամենայն իրաց նորահետ և իբր խորհրդական էր: այսինքն զիտէր: որ Շամիրամն ուլունքների զօրութեամբ է չարութիւն գործում: Բարի ծերունին ժողովրդին ազատելու համար՝ խլում է ուլունքները ու փախչում: Շամիրամն ետեւից ընկնում է. մազերը պարսառիկ շինում: և պղկում: Եւ այսքան միայն: Զրոյցից մենք մինչև անգամ որոշ չգիտենք թէ արդեօք Շամիրամը մեռնում է թէ չէ: Միայն նորա ուլունքները ծերունին ծովն է ձգում և ժողովուրդն ազատում է նորա մօզական զօրութիւնից:

Ասել կարելի է թէ այս զրոյցը ստեղծուել է Սորենացու մի խօսքի ազդեցութեան տակ թէ Շամիրամ վաւաչ է և թէ «Ուլունք Շամիրամայ ի ծով»: Այս նշիպէս կարող է Արտամեռում պատմուած Շամիրամի հին առասպելի մնացորդ լինել, ինչպէս Լէվքի Սուրբ Թոմերի առասպելն է:—

Աւելորդ չի լինիլ վերջում նկատել, որ Սորենացու բերած առասպելով Շամիրամի վախճանն ուրիշ տեսակ է լինում: Այստեղ Շամիրամն իւր թշնամիներից հալածուած փախչում է. առասպելը պատմում է նորա «զհետեակ փախուստն, և զպատումն և զիղձքս ջրոյն և զարբումն, այլ և ի մօտ հասանել սուսերաւորացն, և զյուսուելսն ի ծով, և բան ի նմանէ՝ ուլունք Շամիրամայ ի ծով: Այլ... և Շամիրամ քար: Շամիրամն ուրեմն իւր ուլունքները ծովը ձգելուց յետոյ քար է դառնում:

Մ. Արեղեան.

ՄԱՆՐԱԼՈՒՐՔ

Խօսող կապիկ. — Բաղդիմորում (հիւսիսային Ամերիկա) փորձ է արուած կապիկին խօսել սովորեցնել. Փրիդրիկոս Դ'Օսամա որ այդ փորձն անում է, յաջողել է մի կապիկի սովորեցնել, թէպէտ զեռ ոչ բոլորովին պարզ, անգլիներէ մամա, այո և ոչ բառերն արտասանել, Այժմ այդ կապիկը, որի անունը Խամ է, սովորում է ձայնաւոր հընչիւններն արտասանել և խիստ յաջողութիւն է ցոյց ապիւս. քիչ զժուարութիւն է կրում բաղաձայն հնչիւններն արտասանելիս: Կապիկը ճաշում է իւր ուսուցչի ընտանիքի հետ. սեղան նստելիս նա իւր որոշ տեղն ունի և անխախտ ուտում է ամեն տեսակի կերակուր: Պիշերը կապիկը հանում է իւր շորերը, ինքը պառկում է մահճակալի վրայ և վրան վերմակ է առնում:

Արեւադարձային երկրներում աւանդութիւն կայ, թէ կապիկները խօսել կարող են և համար են ձևանում, որպէս զի մարդիկ նրանց չաշխատեցնեն:

* * *

Երկ Զարեկան Գունապարհող. — Ամերիկայի թերթերը մի ժամանակ լցուած էին այն պատմութեամբ, թէ ինչպէս մի երեք տարեկան աղջիկ, Հեղինէ Փրանսիս, մեն մենակ ճանապարհորդել է Նիւ-Եօքքից մինչև Օկլադոմ (Հիւս. Ամերիկա). Երեխայի մայրը մեռնում է, հայրը մտածում է որբուկին ուղարկել պապի մօտ, բայց իւր գործերը չեն ներում, որ երեխային տանի տեղ հասցնի: Երեխային դնում է շոգեկաթի վագոնում, զգեստի վրայ մի յայտարարութիւն է կպցնում, որի մի երեսին գրուած է լինում. «անունն է Հեղինէ Փրանսիս, զնում եմ Օկլադոմ, Պապիս» Զենմ Լոիգարտի մօտ, սարուդ փողոց: յայտարարութեան միւս երեսին գրուած էր. «խնդրում են շոգեկաթի վարչութեան ծառայողներին և ճանապարհորդներին բարի և սիրալիր լինին գէպի մանուկը»:

Երեխայի հետ ճանապարհին բոլորը շատ լաւ էին վարուում և նա ամենայն յաջողութեամբ և անփորձութեամբ տեղ հասաւ:

* * *

Հրոյ երկրի հսկաները. — Հարաւային բւեռը ճանապարհորդող բելգիական խմբի անդամներից մէկը՝ Դոբրաթ Փրիդրիկոս Կուկ հետաքրքիր նկարագրութիւն է անում այն ամերիկեան հնդիկ հսկաների մասին, որ ապրում են Հարաւային Ամերիկայի ծայրում: Մագնանի նեղուցի մօտ:

Օնանները, այդպէս է կոչուում այն ցեղը, մինչև այժմ պահել են իրենց նախնական վայրենի

ընտրութիւնը. շատ զարմանալի է, որ քաղաքակրթութիւնը դեռ չի հասել նրանց. Ամենայն հաւանականութեամբ նրանք պատկանում են գեղնամորթ ցեղին. երբեք չեն ժողովուրդ մի իշխանաւորի հրամանի տակ, այլ ընդհակառակը բաժանուած են մանր խմբերի և յաճախ կոխ են մղում իրար դէմ. նրանք բոլորը ծանաչուած են մի ընդհանուր թշնամի, այդ ոսկի փնտռողներն են, որ լցուել են նրանց երկիրը. Հսկաները ժամանակ առ ժամանակ յարձակուում են ոսկի փնտռողներին և բողբոջներին արօտատեղիներին վրայ. Թէպէտ նրանց ամբողջ զինավառութիւնը նետ ու աղեղն է, այնուամենայնիւ. ամենայն համաձայնութեամբ կռուուած են երոպացոց դէմ և երբեք լիկուելք չեն դարձնում նրանց հրացաններին տեղացող զնդակների տարափի առաջ.

Օտանները աչքի են ընկնում իրենց վիթխարի հասակով. միջակ հասակը մօտաւորապէս մի սաժէն է, յաճախ պատահում են սաժէնից մի քանի վերջով աւելի հասակով մարդիկ. նրանց թիւը մօտ 1600 է, բաժանուած են 16 խմբի. Անապք այնպէս վիթխարի չեն ինչպէս այր մարդիկ, բայց նրանք էլ աչքի են ընկնում իրենց պինդ կազմուածքով. Աշխարհում ոչ մի ժողովուրդ այդպէս փարթում կազմուածք չունի, ինչպէս Օտանները. նորա բացառապէս որսորդութեամբ են պարապում և քնակութեան համար ոչ տուն ունին, ոչ էլ խորձիթ. ունին միայն մի քանի գազանի մորթի, որոնցով և պաշտպանուում են փոթորկից ու անձրևից.

* *

Հինգ գումանակաց մարդ. — Մայիս ամսի վերջերին Ամերիկայից մի մարդ էր եկել Փարիզ, որ 5 գրուանքայ էր կշռում, թերթերի ասելով այդ թղուկը բաւական սիրուն կազմուածք ուներ և սովորական թղուկներին ոչնչով նման չէ. Հասակը մօտ 13 վերջով է, լաւ ուռում և օրական 5—6 զլանակ է ծխում. Նա ծնուել է Ռուսաստանում 1880 թուին, մազերը բաց խարսեաշ գոյնի են, զլուկը բոլորովին նման է նորածնի գլխին. Թղուկը խօսում է մի քանի լեզուով, բայց գերադասում է ռուսերէնը.

* *

Ճափոնացիների խղափափառութիւնը. — Ճափոնացիների քաղաքավարութիւնը վաղուց յայտնի է աշխարհին. Աերջին ժամանակներս ոստիկանական վարչութեան նոր հրաման ելաւ թէ ոստիկանական ծառայողները ինչպէս պէտք է վարուեն օտարականների հետ. Առաջին օրէնքն այն է, որ բարեկամական և քաղաքավարի վերաբերմունք պէտք է յայտնուի այն ծանապարհորդներին, որ հեռու եր-

կընենրից են գալիս. Ճափոնիայում եղող օտարականներից շատ շատերը իմանում են տեղական լեզուն, և ոստիկանական պաշտօնեան պարտաւոր է այդ լեզուով ամենայն քաղաքավարութեամբ դիմել օտարականին. երբեք կոպիտ խօսք չպէտք է ասէ. քննութեան չպէտք է առնի օտարականի հագուստը, շարժուածքի ձևերն ու վերաբերմունքը. որովհետեւ այդ բոլորը վերաւորական է և օտարականը, եթէ լեզու անգամ չիմանայ, կարող է հասկանալ վերաբերմունքի եղանակից. Պաշտօնեան պէտք է հսկի, որ ուրիշ մարդիկ էլ չը վերաւորեն օտարականին. Նա կրթ շուկայումն է, չպէտք է թողլ տայ. որ ամբողջ խմբուի նրա շուրջը. Եթէ օտարականի շուներ կորչի և յայտնի ոստիկանական պաշտօնեային, վերջինս պարտական է գտնելու և տիրոջը հասցնելու. Երբ պաշտօնեան գնում է որ և է օտարականի տուն, որի շուներ հաջում է, պէտք է ծառային խնդրի, որ շանը հանգստացնի. Եթէ ոստիկանը հարկաւոր գործով պէտք է մի օտարականի մօտ գնայ, պէտք է այնպիսի ժամ ընտրէ, որ ոչ վաղ լինի, ոչ ուշ և ոչ էլ ծաշի ժամանակ. Քաղաքավարի պէտք է լինի, որ դուռը փակած ժամանակ ձայն չտայ, այլ պէտք է զանգը քաշէ, կամ գոն թակը զարնէ. Իսկ եթէ ոչ զանգ ունի դուռը, ոչ էլ թակ, պէտք է մատով զգուշութեամբ բաղկէ. երբ ծառան դուռը բանայ, պէտք է հարցնէ ծառային. «Ծանն է արդեօք այս ինչ պարտնէ. որի հետ ուզում է գործ ունենայ, և եթէ տանն է, այցեւորմն տայ. չէմքը կոխելուց առաջ պէտք է ոտները մաքրի. Իսկ սենեակ մտնելուց առաջ, մազերն ու մօրուքը սանրի, որովհետեւ քաղաքակրթ ազգերի համար անկանոն զգեստով ու անկարգ մազերով ներկայանալը վերաւորանք է.

* *

Եւրոպական պետութիւնների գործերի վիճակագրութիւնը խաղաղութեան և պաշտպանի ժամանակ:

Պետութիւնների մէջ զօրքերի շատութեան կողմից առաջին տեղը Ռուսաստանն է բռնում, որ խաղաղութեան ժամանակ 900000 հոգուց բաղկացած բանակ ունի. Երկրորդ տեղը բռնում են Ֆրանսիան և Գերմանիան, որոնցից իւրաքանչիւրը 600000 զինուոր ունի. Աւստրո-Ունգարիան 375000, Իտալիան 300000, Անգլիան 275000, Եւրոպական պետութիւնների զինուորութեան ընդհանուր թիւը խաղաղութեան ժամանակ հասնում է 3,800000-ի.

Պատերազմի ժամանակ այդ թիւը կարող է հինգ կամ վեց անգամ կրկնապատկուել. Ռուսաստանը, Գերմանիան, Ֆրանսիան պատերազմի դաշտ կարող են հասնել իւրաքանչիւրը 4 միլիոն զինուոր, Աւստրիան 2,425000, Իտալիան 2,225000,

Տաճկաստանը 775000, Անգլիան 750000 ելն: Եւրոպական բոլոր պետութիւնները միասին պատերազմի ժամանակ զինուորիչ կարող են 21 միլիոնից աւելի:

Հետաքրքրական է տեղեկանալ նոյնպէս թէ որքան ծախս է նստում այդքան զօրքը պահելու համար խաղաղութեան և պատերազմի ժամանակ: Ծախսի շատութեան կողմից առաջին տեղը Անգլիան է բռնում: որ զօրքի և նաւատորմի պահպանութեան համար գործադրում է տարեկան 1,100,000 000 ֆրանկ: Ֆրանսիան ծախսում է 950 միլիոն ֆր.: Գերմանիան 900 միլ. ֆր.: Աւստրիան 460 միլ.: Իտալիան 380 միլ. ֆր.: Եւրոպական բոլոր պետութիւնները միասին խաղաղութեան ժամանակ զօրքի և նաւատորմի համար ծախսում են տարեկան 5,600,000,000 ֆր.: Իսկ եթէ բոլոր զօրքը զինուորիչ կամեան տարեկան ծախսը կլինի 32 միլիարդ, այսինքն օրական 100 միլիոն ֆրանկ:

* *

Անսովոր մոխսանկեր. Աերջին ժամանակներս նիւ-կօրքի մաքսատանը ձերբակալուեցաւ Փարիզի «Ադոնիվել» թատրոնի նախկին գերասանուհիներից մէկը, որ մեղադրուում է 400 հազար զոլլարի բրիլիանտներ առանց մաքսի փախցնելու համար: Խորամանկ մաքսանենգը յաջողել էր չորս անգամ Եւրոպայից Ամերիկա գնալ և վերադառնալ խուսափելով մաքսատան ծառայողների ձեռքից միշտ հետեւեալ անգամ միջոցը զօրնադրելով: Գերասանուհին առնն անգամ մի մեծ շուն ուներ հետը, ինչպէս և վերջին անգամ: Ինչպէս առաջ, այնպէս էլ այս անգամ մաքսանենգ արտիստուհուն հետախուզութեան ենթարկեցին: Բայց ոչինչ չգտան: Սակայն ձերբակալութեան օրը շունը սատկեց և մաքսատան պաշտօնեաները կասկածի մէջ ընկան այն երևոյթից և վճռեցին ձգել շան փորը: Բանից երևաց, որ պաշտօնեաների կասկածն ի զուրէր: շան փորը չցուած կր աղամաններով: Գերասանուհին սովորութիւն է ունեցել Ամերիկայից հետանալուց առաջ երեք օր իւր շանը սոված պահել և ապա մսի կտորների հետ կլանել էր տալիս թանգազին քարերի հատիկները: Հայրենիք գառնալով՝ ազատ կլինէր դժբաղդ կենդանուն կտրատում էր և ստամոքսից թանգազին քարերը հանում:

* *

«Ձեր երկխանեղին մի կտրիչ անգամ գլխի կամ ուրիշ ողջից խմիլ մի տոնիս» — Այս կոչումն է անում ծնողներին գերմանացի մի բժիշկ: որ երկար տարիներ մանուկների բուժարանի տեսուչ է եղել: Դր. Հիլտիմանը առաջ ուրիշ կարծիք ուներ. նա համոզուած էր, թէ ճաշի ժամանակ մանուկներին կէս բաժակ գինի մատուցանելով կարելի է ունշացնել նոցա մէջ երևան եկած թուլութեան, սակաւարեւութեան հիւանդութիւնը: Բայց երկարատեւ և ուշադիր զննութիւնը բժշկին համոզեց, որ ընդհակառակն ողջից խմիլք գործ ածող մանուկները

թեթեւ գրգիռից յետոյ՝ կորցնում են իրենց աշխուժութիւնն ու զրօնելու ժամանակ վաղկուցանելութիւնը: Հաղարարութեան կենտրոնի վերայ անշնական փորձերս աչքի առաջ ունենալով՝ վճռական կերպով ասել եմ, որ մանուկներին ողջից խմիլք տալուց ոչ մի օգուտ չեմ տեսել: Բայց ընդհակառակն վկայ եմ եղել թէ ինչպէս ողջից ըմպելիքները անմիջական կամ կողմնակի փնտսակար հետեւներն են թողնում մանուկների մարմնի և հոգու վերայ:

* *

Վիճակագրութիւնը կարեւոր նշանակութիւն ունի ինչպէս երկրի տնտեսական վիճակը, այնպէս էլ բարոյականը ուսումնասիրելու համար: Velkszeitung-ը հետեւեալ թուանշաններն է բերում այլ և այլ պետութիւնների մէջ կատարուած մարդասպանութիւնների կամ նոյն նպատակով կատարուած փորձերի համար: Գերմանիայում 55 միլ. բնակչւների մէջ 530 հոգի դատի են ենթարկուում մարդասպանութեան համար: Ֆրանսիայում 38 միլ. 609, Սպանիայում 28 միլ. բն. 480, Իտալիայում 400 հս., որոնցից դատաստանի ենթարկուում 2000-2200 հոգի: Այդպիսով Իտալիան ոճրագործութիւններով յայտնի երկրներից առաջինն է:

* *

Մեր ընթերցողներից շատերին յայտնի կլինի, որ հիւսիս արեւմտեան Իտալիայում՝ Ֆրանսիայի սահմանի վերայ գտնուած Մոնտե-Կարլոյ փոքրիկ քաղաքը նշանաւոր է նորանով, որ առն տարի այնտեղ բազմաթիւ ճանապարհորդներ են հաւաքուում իրենց բաղդը վիճակախաղի մէջ փորձելու համար: Իրաւամբ այդ քաղաքը չգործողութեան վայր կամ «վիճակախաղի դժոխք» է կոչուում: որովհետեւ շատերը այդտեղ կորցրել են ոչ միայն իրենց գոյքը, այլ և իրենց կեանքը: Ev. luth. Kz-ի տեսլով՝ թէպէտ հաստատութիւնը անցեալ տարուայ համեմատութեամբ աւելի քիչ՝ (24 միլ. ֆր., իսկ անցեալ տարի 27 միլ.) եկամուտ է ունեցել, բայց ինքնասպանների թիւը մեծ է քան անցեալ տարի: Այս տարուայ ինքնասպանութիւնների թիւը 37 է: Հնաշուելով բազմաթիւ չգործողութեան դէպքերը, որ դարձեալ ինքնասպանութիւն պէտք է հասկանալ: Մոնտե-Կարլոյի ինքնասպանները «սովորական գերեզմանատանը» Campo Santu-ում չեն թաղուում: այլ մի առանձին հանգստարանում, որ Campo infernale-է կոչուում: Ինքնասպանների դագաղներն էլ դանաղանուում են միւսներից, շատ պարզ է այն: չորս անտաշ տախտակներից բաղկացած, որ մինեղ հասարակ կառքի վերայ գրած՝ գիշերը հանգրտարան են տանում և թաղում: Իրաւունք չկայ այդ գերեզմանատանը ինքնասպանների վերայ ոչ խաշ, ոչ արձան կանգնել, ոչ արձանագրութիւն գրել: Մի սեւ ձողի վերայ նշանակուում է միայն ինքնասպանի ձը, որ համապատասխան է հաստատութեան մէջ պահուած ինքնասպանների թուահամարին: 1860 թուից մինչև այժմ 2000 ինքնասպաններ թաղուած են Campo infernale-ում: